

Přehled mluvnice, literatury a slohu

DALŠÍ

Slovníky

vícejazyčné
(= překladové)

⇒ abecedně řazená

jednojazyčné
(= výkladové)

slova ve

slovníku = **HESLA**

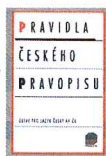
Výkladové slovníky

Pravidla českého pravopisu (PČP)

= určuje pravopis slova

a základní mluvnickou charakteristiku

(uvádí nepravidelné tvary skloňování)

Čechy, Čech ž. pomn.,
3. -ám,
6. -ách, 7. -ami (země)

Slovník spisovné češtiny (SSČ)

= obsahuje souhrn českých spisovných slov

= vysvětluje:

2. pád č.j. → pomůže určit vzor
češtinář, bez češtináře → muž/mas

- základní gramatiku slova (stejně jako PEP)
- význam slova (co vyjadřuje)

češtinář, -e m učitel,
znalec, posluchač češtiny,
bohemista;
-ka, -y ž

Slovník českých synonym

= k danému slovu nabízí všechna slova,

kteřá jsou významově blízká (= SYNONYMA)

a oprávněná (= ANTONYMA)

vítězství výhra,
přemožení, překonání,
zdolání ♦ porážka

Slovník cizích slov (SCS)

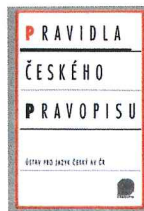
= vysvětluje význam slov, která jsou cizího původu a byla přijata do češtiny

kokakola, koka-kola, coca-cola [koka kola] – osvěžující nealkoholický nápoj, kola, coke

Pravidla českého pravopisu

Vydává Ústav pro jazyk český (<http://www.ujc.cas.cz/>)

Obsahuje 2 oddíly:

1. PRAVOPISNÁ PRAVIDLA (výkladová část)

- psaní i/y, předložky a předpony s/z; délka samohlásek; přejatá slova
- zkratky a značky
- psaní velkých písmen
- hranice slov v písmu
- členicí znaménka (., ? ! ; : , " - ... ()

2. PRAVOPISNÝ SLOVNÍK

Příklad hesel v pravopisném slovníku

učesat, 1. j. učešu i učešám, 3. mn. učešou i učešají; rozk. učeš i učešej; podst. jm. učesání	1. j. = 1. os. č. j. 3. mn. = 3. os. č. mn. rozk. = rozkaz, způsob podst. jm. = podstatné jméno
účetní m. i ž. i příd. jm.	m. = mužský rod (ten účetní) ž. = ženský rod (ta účetní) příd. jm. = příd. jméno (účetní kniha)
účetnictví stř.	stř. = střední rod (to účetnictví)
učitel, -e m., mn. 1. -é, 7. -i	-e = učitel (e) - e = 2. p. č. j. = učitelice VZOR m. = mužský rod mn. 1. -é = 1. p. č. j. ⇒ učitelé 7. -i = 7. p. mn. č. = učitelé
uniforma [-ny-], -y ž.	[-ny-] = výslovnost -y = 2. p. č. j. = uniformy (ženy) ž. = ženský rod
únožmo přísl.	přísl. = příslovce

Význam slov

1. Věcný význam (= slovní)

- skutečnost, kterou slovo označuje
- slovo může mít několik věcných významů = **MNOHOZNACNÉ SLOVO**, jednotlivé věcné významy jsou odlišeny arabskými číslicemi např.

skokan, -a m 1. kdo umí skákat: výborní s-i 2. závodník ve skoku (skocích): s. na lyžích 3. žába s hladkou pokožkou; -ka, -yzk 1, 2; -ský příd. k 2: s. můstek

2. Mluvnický význam

= mluvnické kategorie pád, číslo, rod;
osoba, číslo, způsob, čas

- v různých tvarech slova se mění **MLUVNICKÝ VÝZNAM** (skokan - 1.p., skokana - 2.p., skokanem - 4.p.) ale **VĚCNÝ VÝZNAM** zůstává stejný (ten, kdo neumí skákat, závodník, žába)

SÉMANTIKA = nauka o významu slov

I. Slova nadřazená

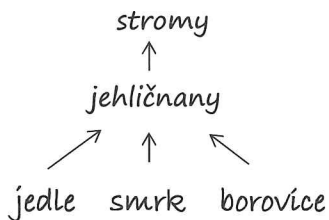
- významově nadřazená slovům podřazeným

Slova podřazená

- významově podřazená slovům nadřazeným

Slova souřadná

- slova na stejné významové rovině

II.

Slova jednoznačná

- mají pouze jeden význam
 - termíny (= odborné názvy)
 - vlastní jména

podzim, -u m roční období od 23. 9. do 20. 12.: sychravý p.; přen. kníž. p. života **stáří**; **-ní** příd.: p. větry, orba; p. rovnodennost

Slova mnohoznačná

- mají více významů

III.

Synonyma

- = slova se stejným nebo podobným významem
- hezký – pěkný, kouř – dým, zde – tady*
- synonymické řady = spojení několika synonym
 - dům – budova – stavení – barák ...*
 - některá mají citové zabarvení
 - lichotivé: *spát – hajat*
 - hanlivé: *dům – barák – barabizna*

Antonyma (opozita)

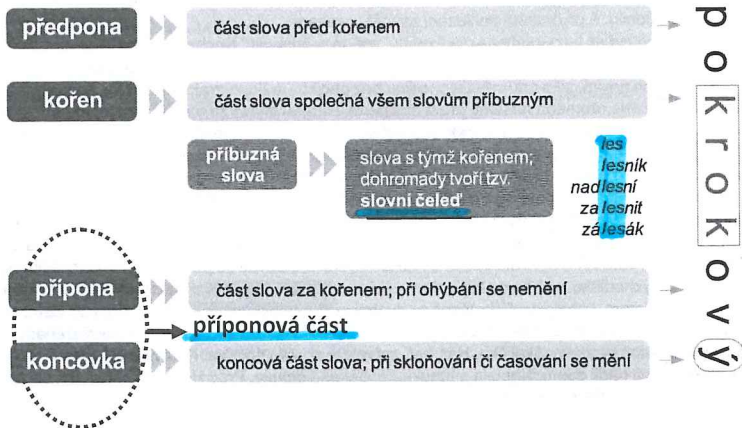
- = slova s opačným, protikladným významem
- den X noc, ano X ne, zdraví X nemoc*
- většina slov antonyma nemá
 - strom, škola, ulice...*

Homonyma

- Slova, která stejně znějí, ale mají různý význam
- nejsou příliš častá
 - koruna – královská, mince, stromu ...*
 - oko – lidské, mastné na polévce ...*

Stavba slova

A) Části slova

B) Funkce částí slova

- předpona a příponová část** tvoří **nová slova** (město, městečko, náměstí)
- koncovka** tvojí **jiný tvar** téhož slova (žák, žáka, žákem)
- kořen** nositelem **významu slova**; slova se stejným kořenem jsou **PŘÍBUZNÁ** a tvoří **SLOVNÍ ČELEĎ**
☞ pivo, pivnice, pivař X topivo

C) Změny v kořeni slov

V kořeni se může měnit:

samohláska

- a) změna **délky** samohlásky síla ⇒ silný
b) **záměna** samohlásky nůž ⇒ nožík
c) **ztráta** samohlásky lev ⇒ lvice

souhláska

- a) **měkčení** souhlásky var ⇒ vaření
b) **záměna** souhlásky ruka ⇒ ruce

Jak správně „rozebrat“ slovo?

1. PŘÍBUZNÁ SLOVA

Nejprve vymyslíme několik příbuzných slov
(nejlépe různých slovních druhů)
škola → proškolit, školní, školák

2.

KOŘEN SLOVA

= ta část slova, která je stejná u všech příbuzných slov

! POZOR na změny, ke kterým v kořeni může docházet:

- změna délky
- záměna písmene
- ztráta písmene
- měkčení

škola → proškolit, školní, školák

3.

PŘEDPONA

= ta část slova, která je PŘED kořenem

4.

PŘÍPONOVÁ ČÁST

= ta část slova, která je ZA kořenem

5.

PŘÍPONA

= ta část slova, která je ZA kořenem slova a při skloňování (časování) se NEMění

KONCOVKA

= ta část slova, která je ZA kořenem slova a při skloňování (časování) se mění